

O'ZBEKISTON VA QOZOG'ISTON RESPUBLIKALARIDAGI JAZONI IJRO ETISH
MUASSASALARI HAQIDA

Berdiboyev Sardor
Genjaboyev Shahzod

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat Universiteti
Yuridika fakulteti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu mustaqil ishda O'zbekistondagi jazoni ijro etish muassasalarining turlari, ularda qanday jinoyat sodir qilgan shaxslarning saqlanishi va aynan shunday Qozog'istondagi jazoni ijro etish muassasalarining turlari hamda ularda kimlar saqlanishi haqida aytib o'tilgan. Qozog'iston Respublikasi va O'zbekiston Respublikasi jazo ijro etish muassasalarining o'xshashligi yoki farqi haqida shaxsiy xulosalar keltirilib o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *Jazoni ijro etish muassasalari, koloniyalar, tarbiya koloniyalari, tergov hibsxonalari va turmalar, xavfsizlik institutlari, xavfsizlik muassasalari*

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat ijroiya kodeksining IV - bo'lim, 9-bobida ozodlikdan mahrum qilish tariqasidagi jazoni ijro etish muassasalari haqida so'z yuritilgan. Ushbu kodeksning 45-moddasiga muvofiq ozodlikdan mahrum qilish tariqasidagi jazo ijrosini jazoni ijro etish muassasalari amalga oshiradi. Ular jumlasiga quyidagilar kiradi:

- Jazoni ijro etish koloniyalari shu jumladan davolash huquqi asosidagi koloniyalar;

- Tarbiya koloniyalari;

- Turmalar;

- Mahkumlar uchun ixtisoslashgan kasalxonalar.

Tergov hibsxonalari ozodlikdan mahrum etishga hukm qilingan va xo'jalik xizmatiga oid ishlarni bajarish uchun qoldirilgan shaxslarga nisbatan jazoni ijro etish muassasalari vazifasini bajaradi.

Jazoni ijro etish koloniyalari manzil koloniyalarga, umumiy, qattiq, maxsus tartibli koloniyalarga bo'linadi hamda voyaga yetgan mahkumlarni saqlash uchun mo'ljallangan, shuningdek turmalar ham voyaga yetgan mahkumlarni saqlash uchun mo'ljallangan. O'zbekiston Respublikasida voyaga yetmaganlar uchun faqatgina tarbiya koloniyalari mavjud.

Manzil-koloniyalar quyidagilarga bo'linadi:

-ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan jinoyatlar, ehtiyotsizlik oqibatida sodir etilgan uncha og'ir bo'lmagan jinoyatlar uchun shuningdek qasddan uncha og'ir bo'lmagan jinoyat sodir etganlik uchun ozodlikdan mahrum etishga hukm qilingan shaxslar saqlanadigan manzil-koloniya;lar;

-umumiy, qattiq tartibli koloniyalardan, shuningdek tarbiya koloniyalaridan o'tkazilgan mahkumlar saqlanadigan manzil-koloniya;lar.

Umumiy tartibli koloniya;lar quyidagilarga bo'linadi:

-Og'ir jinoyat sodir etganlik uchun birinchi marta ozodlikdan mahrum etishga hukm qilingan erkaklar saqlanadigan koloniya;lar;

-O'ta og'ir jinoyat sodir etganlik uchun birinchi marta ozodlikdan mahrum etishga hukm qilingan erkaklar saqlanadigan koloniya;lar;

-og'ir yoki o'ta og'ir jinoyat sodir etganlik uchun ozodlikdan mahrum etishga hukm qilingan ayollar saqlanadigan koloniya;lar,

Qattiq tartibli koloniya;lar quyidagilarga bo'linadi:

-ilgari qasddan sodir etilgan jinoyat uchun ozodlikdan mahrum qilish tariqasidagi jazoni o'tagan va qasddan jinoyat sodir etganlik uchun yana sudlangan erkaklar saqlanadigan koloniya;lar;

-ilgari qasddan sodir etilgan jinoyat uchun ozodlikdan mahrum qilish tariqasidagi jazoni o'tagan va o'ta og'ir jinoyat sodir etganlik uchun yana sudlangan ayollar, shuningdek o'ta xavfli retsivist deb topilgan ayollar saqlanadigan koloniya;lar.

Maxsus tartibli koloniya;lar ozodlikdan mahrum qilinib, o'ta xavfli retsivist deb topilgan erkaklarni, shuningdek umrbod ozodlikdan mahrum qilingan mahkumlarni saqlash uchun mo'ljallangan. Maxsus tartibli koloniya;larda umrbod ozodlikdan mahrum qilish jazosi afv etish tartibida ozodlikdan mahrum qilish bilan almashtirilgan erkaklar ham saqlanadi.

Turmalar turmaga qamash tariqasidagi ozodlikdan mahrum qilishga hukm qilingan shaxslarni, shuningdek umumiy va qattiq tartibli koloniyalardan jazoni o'tash tartibini ashaddiy buzganligi uchun o'tkazilgan shaxslarni saqlash uchun mo'ljallangan.

Tarbiya koloniya;lari voyaga yetmay turib jinoyat sodir etgan mahkumlarni saqlashga mo'ljallangan.

Mahkumlarni tergov hibsxonasida yoki turmada qoldirish - qasddan sodir etilgan og'ir jinoyati uchun birinchi marta sakkiz yilgacha va sakkiz yil muddatga ozodlikdan mahrum etishga hukm qilingan shaxslar alohida hollarda, mahkumning yozma roziligi bo'lgan taqdirda, muassasa boshlig'ining qaroriga binoan xo'jalik xizmatiga oid ishlarni bajarish uchun tergov hibsxonasi yoki turmada qoldirilishi mumkin. Xo'jalik xizmatiga oid ishlarni bajarish uchun tergov hibsxonasida yoki turmada qoldirilgan

mahkumlar jazoni qulflab qo'yilmaydigan umumiy kameralarda, boshqa shaxslardan batamom ajratilgan holda o'taydilar. Mahkumlarga uzoq muddatli uchrashuvga ruxsat berish imkoniyati bo'lmasa, ularga bitta uzoq muddatli uchrashuv o'rniga ikkita qisqa muddatli uchrashuvga ruxsat beriladi. Voyaga yetmagan shaxslar, ajnabiy fuqarolar va fuqaroligi bo'lmagan shaxslar, shuningdek sudlar va huquq-tartibotni muhofaza qilish organlarining sobiq xodimlariga mansub mahkumlar xo'jalik xizmatiga oid ishlarni bajarish uchun qoldirilmaydilar.

Mahkumlar uchun ixtisoslashgan kasalxonalar bemor mahkumlarni saqlash va ularga malakali tibbiy yordam ko'rsatish uchun mo'ljallangan.

Qozog'iston Respublikasi Jinoyat ijroiya kodeksining 89-moddasiga muvofiq jazoni ijro etish muassasalariga quyidagilar kiradi.

- 1) minimal xavfsizlik institutlari;
- 2) o'rtacha xavfsizlik institutlari;
- 3) voyaga etmaganlarni boqish uchun o'rtacha xavfsizlik muassasalari;
- 4) maksimal xavfsizlik muassasalari;
- 5) favqulodda xavfsizlik muassasalari;
- 6) to'liq xavfsizlik institutlari;
- 7) aralash xavfsizlik institutlari.

Aralash xavfsizlik institutlariga quyidagilar kiradi:

- 1) Har xil rejimdagi mahkumlarni saqlash muassasalari;
- 2) Qamoqqa olishga, ozodlikdan mahrum etishga yoki ozodlikdan mahrum etishga hukm qilingan, xo'jalik ishlarini bajarish uchun qoldirilgan yoki jo'natilgan yoxud bir muassasadan boshqa bir turdagi muassasalardan kelgan mahkumlarni saqlash uchun foydalaniladigan tergov izolyatorlari.

Eng kam xavfsizlik muassasalarida quyidagi shaxslar ozodlikdan mahrum qilish tarzidagi jazoni o'taydilar: Eng kam xavfsizlik muassasalarida quyidagi shaxslar ozodlikdan mahrum qilish tarzidagi jazoni o'tamoqdalar:

1) Ehtiyotsizlik oqibatida sodir etilgan jinoyatlar uchun sudlangan shaxslarga; ozog'iston Jinoyat Kodeksining 7, 8, 9, 12 va 13-boblarida nazarda tutilgan zo'ravonlik qo'llash bilan bog'liq bo'lmagan jinoyatlar uchun sudlangan shaxslar;

2) Qozog'iston Jinoyat Kodeksining 15-bobida nazarda tutilgan jinoyatlar uchun sudlangan shaxslar, ular jinoyat tufayli yetkazilgan zararni to'liq qoplagan taqdirda; qasddan jinoyat sodir etganlik uchun birinchi marta sudlangan, ikki yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazosi tayinlangan shaxslar;

3) O'rta va o'rtacha xavfsizlik muassasalaridan o'tkazilgan mahkumlar.

O'rtacha xavfsizlik muassasalarida quyidagilar ozodlikdan mahrum qilish jazosini o'taydi:

1) Qasddan kichik, o'rtacha og'irlikdagi yoki og'ir jinoyatlarni sodir etganlik uchun ikki yildan ortiq muddatga ozodlikdan mahrum qilish jazosiga hukm qilingan, ilgari ozodlikdan mahrum qilish jazosini o'tamagan shaxslarga;

2) O'ta og'ir jinoyat sodir etgan ayollar, shuningdek jinoyatlar takrorlanganda; jarima, axloq tuzatish ishlari, jamoat ishlariga jalb qilish, ozodlikni cheklash 366-moddaning 1-1, ikkinchi va uchinchi qismlarida nazarda tutilgan jinoyatlarni sodir etganligi uchun ozodlikdan mahrum etishga hukm qilingan shaxslarga nisbatan ozodlikdan mahrum qilish bilan almashtirilgan shaxslar.

Voyaga yetmaganlarning jinsiy daxlsizligiga qarshi jinoyatlar uchun ozodlikdan mahrum qilish jazosiga hukm qilingan shaxslarga o'rtacha xavfsizlik tizimidagi jazoni ijro etish tizimi muassasalarida ozodlikdan mahrum qilish jazosini o'tash belgilanmaydi, voyaga yetmaganda jinoyat sodir etgan shaxslar bundan mustasno;

3) Sud hukmiga muvofiq boshqa muassasalardan o'tkazilgan mahkumlar;

4) Voyaga yetmaganlarni boqish uchun o'rtacha xavfsizlik muassasalaridan o'tkazilgan mahkumlar .

Eng yuqori xavfsizlik muassasalarida quyidagilar ozodlikdan mahrum qilish jazosini o'taydi:

1) Jazoni ijro etish tizimining qattiq tartibli muassasalarida: o'ta og'ir jinoyatlar sodir etganligi uchun birinchi marta ozodlikdan mahrum qilish jazosiga hukm qilingan erkaklar; voyaga etmaganlarning jinsiy daxlsizligiga qarshi jinoyatlar uchun ozodlikdan mahrum qilish jazosiga hukm qilingan shaxslar, voyaga etmaganda jinoyat sodir etgan shaxslar, shuningdek jinoyatlarning xavfli takror sodir etilishi yoki umrbod ozodlikdan mahrum qilish jazosiga hukm qilingan erkaklar bundan mustasno; qasddan jinoyat sodir etganlik uchun ozodlikdan mahrum qilish jazosiga hukm qilingan shaxslar, shuningdek Qozog'iston Jinoyat Kodeksining Kodeksining 15-bobida nazarda tutilgan jinoyatlar uchun sudlangan shaxslar jinoyat tufayli yetkazilgan zararni to'liq qoplagan taqdirda; takroriy jinoyat sodir etganlikda ayblangan erkaklar; ayollar - jinoyatlarning xavfli takrorlanishi bilan;

2) Sud hukmiga muvofiq boshqa muassasalardan o'tkazilgan mahkumlar;

Favqulodda xavfsizlik muassasalarida quyidagi shaxslar ozodlikdan mahrum qilish tarzidagi jazoni o'tamoqdalar:

1) Jinoyatlarning xavfli takror sodir etilgan taqdirda, shuningdek umrbod ozodlikdan mahrum qilish jazosiga hukm qilingan shaxslarga nisbatan - alohida rejimdagi axloq tuzatish koloniyalarida;

2) afv etish tartibida yoki o'lim jazosini bekor qilish to'g'risidagi qonun qo'llanilishi munosabati bilan o'lim jazosi ozodlikdan mahrum qilish bilan almashtirilgan mahkumlar;

3) Sud hukmiga muvofiq boshqa muassasalardan o'tkazilgan mahkumlar;

To'liq xavfsizlik muassasalarida ozodlikdan mahrum qilish jazosini quyidagi shaxslar o'tamoqda:

1) O'ta og'ir jinoyatlar sodir etganligi, shuningdek jinoyatlarning xavfli takror sodir etilganligi uchun besh yildan ortiq muddatga ozodlikdan mahrum etishga hukm qilingan shaxslarga jazoning bir qismini, lekin besh yildan ortiq bo'lmagan muddatga ozodlikdan mahrum qilish jazosi tayinlanishi mumkin

2) Sud hukmiga muvofiq boshqa muassasalardan o'tkazilgan mahkumlar; Ozodlikdan mahrum qilish jazosiga hukm qilingan voyaga etmaganlar, shuningdek yigirma bir yoshga to'lgunga qadar voyaga yetmaganlar uchun qamoqda saqlash uchun o'rtacha tartibli muassasalarda qoldirilgan mahkumlar jazoni voyaga etmaganlarni boqish uchun o'rtacha xavfsizlik muassasalarida o'tashadi, muassasada kamida bir yil bo'lish sharti bilan.

Xulosa: Qozog'iston Respublikasining jazo ijro etish muassasalari, O'zbekistonning jazoni ijro etish muassalariga qaraganda xilma-xilligi bilan ajralib turadi. O'zbekistondagi voyaga yetmaganlar uchun tarbiya koloniyalari Qozog'istonda voyaga yetmagan mahkumlar o'rtacha xavfsizlik muassasalarida o'tashadi. Voyaga yetmaganlar uchun mo'ljallangan joylarda yashash yoshi ikkala davlatda ham qisman o'xshash. Masalan: O'zbekistonda ham tarbiya koloniyasida mahkumlar 21 yoshgacha saqlanishi mumkin. Muassasadagi rejimlar muassasa ma'muriyati tomonidan belgilanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi
URL: <https://lex.uz/docs/-111453>
2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-ijroiya kodeksi
URL: <https://lex.uz/docs/-163629>
3. Уголовно кодекс Республики Казахстан

4. Уголовно-исполнительный кодекс Республики Казахстан

5. Файзуллаева, Т. (2022). Маҳкумларнинг ҳуқуқлари кенгайтирилмоқда. Актуальные вопросы и перспективы цифровизации судебно-правовой деятельности, 1(01), 195-198.

URL: <https://inlibrary.uz/index.php/combating-offenses/article/view/14443>

6. Файзуллаева, Т. Х. (2022). ТИББИЙ ЙЎСИНДАГИ МАЖБУРЛОВ ЧОРАЛАРИНИ ҚЎЛЛАШНИ УЗАЙТИРИШ, ЎЗГАРТИРИШ ВА ТУГАТИШ. Eurasian Journal of Academic Research, 2(3), 112-116.